

Ibn Arebi

Uvodne napomene i prijevod: Hamza Halitović

Poslanica o iščeznuću u osvjedočenju (Kitab ul-fena fi'l mušahedah)

UDK 1-Ibn Arebi

Knjiga o iščeznuću u osvjedočenju (*Kitab ul-fena fi'l mušahedah*) jedna je od kraćih Ibn Arabijevih poslanica. Sprva bi se moglo reći da joj je glavna tema pitanje **fena** – iščeznuća u Bogu Uzvišenom, odnosno, preciznije kazano, iščeznuće u očitovanju Božijem. No, druga važna karakteristika ovog djela je i to što izlaže neke od spoznajnih teorija Ibn Arabijeve metafizike, stavljajući ih prvenstveno u odnos sa spoznajnim teorijama racionalista i uleme koji su okupirani jedino spoljašnjim značenjima vjere.
Ključne riječi: Ibn Arebi, fena, iščeznuće

Abstract

An Epistle on the Annihilation in the Contemplating

Introductory remarks: Hamza Halitović

The book about the annihilation in the contemplating (*Kitab ul-fena fi'l mušahedah*) is one of Ibn Arabi's shorter epistles. At first, it could be said that one of its main themes is the issue of fena' – annihilation in God the Magnificent, i.e. more precisely, annihilation in the Divine manifestation, but the second important feature of this work is also the fact that it exhibits some of the theories of knowledge of Ibn Arabi's metaphysic, by putting them primarily in correlation with the theories of knowledge of rationalists and scholars, who are absorbed only with the overt meaning of religion.

Key words: Ibn Arabi, fena, annihilation

Knjiga o iščeznuću u osvjedočenu (Kitab ul-fena fi'l mušahedah) jedna je od kraćih Ibn Arebijevih poslanica. Sprva bi se moglo reći da je jedna od njenih glavnih tema pitanje **fena** – iščeznuća u Bogu Uzvišenom, odnosno, preciznije kazano, iščeznuće u očitovanju Božijem. No, druga važna karakteristika ovog djela je i to što izlaže neke od spoznajnih teorija Ibn Arebijeve metafizike, stavljajući ih prvenstveno u odnos sa spoznajnim teorijama racionalista i uleme koji su okupirani jedino spoljašnjim značenjima vjere. Ibn Arebi se u nekoliko navrata vraća na pojam spoznaje i to što spoznaja znači gledano s pozicije gnostika (arifa) i ozbiljitelja na duhovnom putu (**muhakkikin**). On obrazlaže njihov put i način na koji spoznaju direktno putem otkrovenja (**kešf**) i u kakvom je odnosu ovakva spoznaja sa spoznajom koja je plod racionalnog i tradicionalnog pristupa, pa se stoga može reći da je ova poslanica također i oblik apologetskog djela u kojem se brani duhovni put i njegov pristup spoznaji od napada racionalista i zahirske uleme. Ibn Arebi dotakao se u ovoj poslanici mnogih tema, ali ni kod jedne od njih ne zadržava se dugo. Premda, ako se bolje promotri, poslanica postaje skup indicacija i poticaja za duhovne putnike da kušaju stupanj iščeznuća i dođu do istinske spoznaje, spoznaje koja se ne može u cijelosti shvatiti putem razuma, već

u cjelini pripada ljudima kušanja. Ibn Arebi u ovom djelu savjetuje da se ovaj oblik spoznaje treba shvatiti ozbiljno i da ljudi ne trebaju kritizirati izlaganja arifa ako ih nisu u mogućnosti shvatiti, već njihova izlaganja, kao i njihova pisana djela, trebaju vratiti “ljudima njihovog puta”, bez upuštanja u raspravu o onome što su arifi izložili, jer takvo nešto može biti kobno po duhovni život te osobe. Po mišljenu Stephena Hirstensteina, dugogodišnjeg istraživača Ibn Arebijevih djela, ova poslanica također je unutarjni komentar (**tevil**) 98. kur'anske sure **el-Bejjine**. On svoje mišljenje zasniva na tome da poglavlja **Futuhata** od 270. do 383. odgovaraju brojem (114) i sadržajem kur'anskim surama. U 286. poglavlju, u kojem se izlaže tematika u vezi sa 98. kura'nskom surom, Ibn Arebi također spominje svoju poslanicu **Kitabu-l-fena fil mušahedah** kao još jedno djelo koje se odnosi na istu temu. Termin **el-Bejjinah** (koji je povezan s terminom **beina**, što znači između) upotrebljava se da naznači Poslanika Božijeg srcu arifovom, kome donosi znanje i istinu, a koji čine da posmatrač vidi stvari onakvima kakve uistinu jesu. U ovom poglavlju **Futuhata** ovo djelo spominje se kao već završeno. Iako ne znamo tačan datum njegovog pisanja, najvjerojatnije je završeno početkom 608/1212. godine u Bagdadu, prije jedne od mnogih Ibn Arebijevih posjeta Anadoliji.

Poslanica o iščeznuću u osvjedochenju

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog

Slava Allahu, Koji određuje i predodređuje, Koji odlučuje i izvršava svoje odluke, Koji je zadovoljan i daruje zadovoljstvo, Koji je iznad toga da u Svojoj Veličini i Uzvišenosti bude sadržan u onome što On nadilazi, bilo da je to supstancija ili akcident. On je očistio srca onih koje je On izabrao između Svojih robova i u njima nije usadio uzroke sumnje i opsjene koji bi ih razboljeli. On ih nije učinio metom za strijele rasprave i neprijateljstva. On je osvijetlio za njih, sa suštinom prodirućeg uvida, neizvučeni mač upute, tako da i širina postane ograničavajuća. Ima među njima onih koji su se obukli pa svukli i onih koji su kopači u izvornom¹, kao i onih koji su svijetli. Oni koji nose svoju odjeću smatraju ono što je njima dato pozajmicom, a oni koji su je odbacili preobličuju bit poslaničkog primjera (**sunnet**) u svoju obligaciju. On ih pokazuje kako se nadmeću u ljepoti na Najvećem Skupu i uspostavlja njihovu vladavinu u visokom i niskom univerzumu, čineći ih nasljednicima nebesa i zemlje. Oni putuju s prethodništvom drevnih i prolaze dužinu i širinu puta i oni vladaju na njihovim mjestima suđenja, potvrđujući i negirajući. I neka je blagoslov na onoga kome je bilo rečeno: *A Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti.* (Kur'an, 93:5)² On je time odlikovan u ovoj postaji nad onim koji je rekao: "Hitam k'Tebi, Gospodaru, da bi Ti bio zadovoljan."³ I neka vječiti salavat na njega bude na jeziku vječnosti, neka nikada ne dođe do kraja i neka, također, obuhvati članove njegove porodice i njegove ashabe, koji su počašćeni zadovoljstvom, i njegovu iskrenu braću s postaje uzvišenosti i zadovoljstva.

Božanska Istina previše je uzvišena da bi bila viđena okom koje gleda, jer postoji trag stvorenosti u oku posmatrača. Tako da, ako ono što nikada nije bilo prođe, bivajući prolazno, i ono što je oduvijek ostaje, bivajući postojano, onda će se Sunce jasnog dokaza uzdići za očito razumijevanje. Tu se pojavljuje Apsolutna Transcendencija (*tenzih*) ozbiljena u Apsolutnoj Ljepoti i to je oko (**'ajn**) Spajanja i Bića i postaja Mira i Smiraja. Tako se brojevi vide kao Jedan (**Vahid**), koji, štaviše, putuje u stupnjevima i po ovom putovanju se stvarnosti brojeva očituju. Baš ovdje onaj koji zastupa sjedinjenje (**ittihad**)⁴ pada u grešku: jer ova osoba vidi putovanje Jednog kroz zamišljene stupnjeve, pa su se kod njega pomiješala Imena s različitim stupnjevima, te ne vidi mnoštvo osim Jednog i Jedinog (**Ehad**) i zato propovijeda sjedinjenje (**ittihad**). No, ako se On očituje u Njegovom Imenu (Jedan), On se ne očituje u Njegovoj Biti (**Zât**), osim u Njegovom Osobnom stupnju koji je Jednoća (**vahdâniyya**), tako da u bilo kojem stupnju da se Njegova Bit očituje, On se ne očituje u njemu po svom Imenu. On je imenovan u tom stupnju po onome što stvarnost toga stupnja daje Njemu, tako da po Njegovom Imenu u tom stupnju postoji iščeznuće (**fena**), a po Njegovoj Biti je postojanost (**beka**). Tako, ako kažeš **Jedan (Vahid)**, sve drugo osim Njega poništeno je preko stvarnosti tog Imena; a ako kažeš **dva**, Njegova suštinska zbilja (**'ajn**) očituje se putem Bića Njegove Suštine, putem

¹ Na ovom mjestu Ibn Arebi upotrijebio je množinu riječi *hafir*, koja u doslovnom prijevodu označava osobu koja kopa duboko tražeći vodu.

² Ovaj ajet odnosi se na Božijeg poslanika Muhammeda, s.a.v.a.

³ Ove riječi odnose se na Musaa, a.s.

⁴ Ittihad u doslovnom smislu znači učiniti jednim, sjediniti, što samo po sebi podrazumijeva da postoje dvije zbilje, dvije esencije koje se sjedinjuju, što je u svakom smislu pogrešno i nije u skladu s islamskim niti dogmatskim a niti irfanskim učenjem.

Jednog, u tom stupnju, ne preko Njegovog Imena (Jedan), a Njegovo Ime (Jedan) poriče postojanje ovog stupnja, dok Njegova Bit to ne čini. Ova posebna vrsta uvida i znanja treba biti zastrta za većinu stvorenja zbog onoga što je u njoj od uzdizanja i uzvišenosti. To je duboki ambis u kojem je uništenje blisko. Jer onaj koji nema znanje o stvarnostima i mogućnost za razvijanje suptilnosti (*rakā'ik*), a dođe do ovog kontemplativnog stanja preko usta nekog koji ga je uvidio, dok ga on sam nije probao, vjerovatno će reći:

Ja sam Onaj koga volim,
Onaj koga volim sam ja.

Stoga mi zastiremo i čuvamo u tajnosti ovakve stvari. Kada bi Hasan el-Basri želio govoriti o ovim tajnama koje niko ne treba susresti, osim duhovnih putnika, pozvao bi Farkada el-Sabahija i Malika ibn Dinara, kao i druge ljude intuicije.⁵ Zatvorio bi svoja vrata za svijet i govorio bi njima o posebnim vrstama znanja. Da nije bilo potrebe za tajanstvenošću, on se ne bi ponašao na ovaj način. Također, Ibn Abbas, govoreći o kur'anskom ajetu: *Allah je sedam nebesa i isto toliko zemalja stvorio; Njegovo naređenje na sve se njih odnosi* (Kur'an, 65:12), kazao je: "Kada bih vam objasnio njegovo pravo značenje, vi biste me kamenovali i rekli biste da sam nevjernik." I Ali ibn Ebu Talib udarao je svoja prsa govoreći: "Ah, ovdje je uzvišenost i obilje. Kada bih samo mogao naći nekoga ko će ga ponijeti!" I Poslanik, neka je mir na njega, rekao je: "Ebu Bekr vas nije pretekao zbog mnogo namaza niti posta, već zbog onoga što se nalazi u njegovim prsima." On nije otkrio šta je ta stvar, već je ostao tih u vezi s time. Nije nužno da se svako znanje i nauka otkrivaju svijetu. Poslanik, s.a.v.a., je rekao: "Govorite ljudima prema mogućnosti njihovog shvatanja." Stoga, kada neko naiđe na znanje iz Božije Knjige koje on ne može razumjeti, niti je putovao njegovim putem, on ne treba o njemu govoriti niti ga odbacivati, već ga treba vratiti onima koji ga poznaju, bez obzira na to vjeruje li ili ne vjeruje u njega, i nikada ne treba raspravljati o njemu.

"Mnogo je nosilaca vjerskih propisa koji ih ne razumiju."⁶ (hadis)

"Oni poriču ono znanje koje shvatiti ne mogu." (Kur'an 10:39)

"Zašto raspravljate o onome o čemu ništa ne znate?" (Kur'an, 3:66)

Tako su ljudi bili kritizirani zato što su govorili o onome čiji put nisu slijedili. Govorim ovo zbog knjiga ljudi našega puta koje su pune ovakvih tajni, a ljudi racionalnog mišljenja⁷ uzimaju iz njih u skladu sa svojim gledištima, dok ljudi spoljašnjosti tumače (*tevvela*) moguća značenja riječi i padaju u grešku. Ako bi ovi ljudi bili upitani čak i o tehničkim terminima u vezi s kojima se naša zajednica složila, a koje oni omalovažavaju u svojim raspravama, ne bi znali dati odgovor. Kako mogu govoriti o nečemu kada nisu ovladali njegovim principom?

Možda će reći, kada vide da arifi dijele svoja iskustva samo sa svojim prijateljima, da je riječ o skrivenoj i zlokobnoj vjeri zato što ne poznaju njen sadržaj. Jer potonji ne samo da skrivaju svoju vjeru već i njene posljedice i ono što je Allah Uzvišeni darovao njima u pogledu njihove pokornosti Njemu kada mu se pokoravaju. Može se desiti da oni dokuče u sebi neke od predaja Božijeg Poslanika, s.a.v.a., koje se odnose na vjerske propise, a koje se generalno smatraju manjkavim i nepouzdanim, ali oni (arifi)

⁵ Doslovno, ljudi kušanja, tj. ljudi duhovnog puta, otkrovenja i intuicije.

⁶ U doslovnom značenju u ovom hadisu kaže se da je mnogo nosilaca vjerskih propisa (*fikha*) koji nisu **fakih**, no sama riječ **fakih** poprimila je drugačije značenje kroz vrijeme i danas se gotovo bez izuzetka odnosi na osobe koje se bave pravnim propisima islama, dok je u svom originalnom smislu ova riječ značila shvatanje i razumijevanje vjere.

⁷ U originalnom tekstu navodi se riječ **afkar**, koja bi se doslovno mogla prevesti kao ljudi mišljenja, budući da se odnosi na one koji svijet kroje prema svojim idejama i zamislima, a ne kušaju realnost života i svijeta neposredno bez ograničavanja i uguravanja u brojne idejne koncepte.

drže da su takve predaje tačne jer su ih dostigli preko otkrovenja, izravno od onoga koji ih je izrekao. Tako da oni čine ibadet za sebe u skladu s nečim što učenjaci spoljašnjosti ne prihvataju i stoga ih proglašavaju otpadnicima od vjere, a to je nepravda, budući da ima mnogo načina preko kojih se može doći do Istinitog (**Hakk**), a ono što oni čine samo je jedan od njih. Također, mnoge predaje koje su generalno potvrđene i prihvaćene nisu potvrđene i prihvaćene putem otkrovenja i oni (*arifi*) ih ne slijede u svojim djelima. Kako je doličan i lijep onaj koji se pokori, preda i disciplinira samoga sebe sve dok ne napusti svoje boravište radi Njegovog Boravišta. To je sretni pobjednik s istinom Bitka.

Oni koji skrivaju ove tajne s uspostavljenim tehničkim izrazima, kao predostrožnost prema onima koji su neupućeni, i oni koji propovijedaju ispoljavanje tragova (*el-asār*)⁸ putem duhovnih moći (**himmem**), napreduju bez stanke na svojim jasno uspostavljenim putevima sve dok im se ne pokažu putokazi u rukama uzvišenih duhovnih zbilja koje borave na postaji pristupanja Razumijevanju Obraćanja⁹, na tom mjestu su Svete Knjige napisane, one nastupaju kao svjedoci za potvrđivanje njihovog stanja. Putovanja od jednog do drugog svojstva (**vasf**) daje im pokret transcendencije (*munazzahan*). Zastor Onoga koji zastire rascijepi se i ono što je zastrto pokaže se, skriveno značenje se otvori, katanac se slomi i klinovi se izvuku. Duhovne namjere tog drugog svojstva ujedine se, suočavajući se sa Zbiljom Jednoće (**hakikatu-l ehadijjah**) i ne opaža se drugo osim jedine svrhe i ništa više, i od nje tragovi (**asar**) postanu imanentni u skladu sa Zbiljom. Nekada se zbivaju neovisno a nekada u skladu s formiranjem duhovne volje (**himmem**). On je Onaj Kome se prilazi sa svake strane, čak i ako nije upoznat, za Kojim se traga sa svakom namjerom, čak i ako se ne dosegne, Koji se izgovara svakim jezikom, čak i ako se ne spomene. Ah, kako moćna zbunjenost, ah, kako velika patnja, kada se zastor strgne i vid se ujedini i sunce i mjesec spoje, kada se Djelatnik pojavi u djelu i kada bude upoznat putem očiju stvorenja i Sebe pokaže u mnoštvu slika, kada smutnja pogodi smutljivca i vjernik se okoristi a nevjernik izgubi.

Božansko Obraćanje izražava se na najsvetijem jeziku Njegovim iskrenim robovima (*ibādihī ul-ihlās*). Onaj ko očisti svoj ibadet od želje za nadoknadom i koji je postao čistoga pravca (*hanīf ul-mezheb*), pravca bliskog (Bogu), djeluje u potpunoj saglasnosti s božanskim naređenjem i on je od svijeta svjetlosti a ne od svijeta naknade.

Allah je svjetlost nebesa i zemlje. (Kur'an, 24:35)

I dobit će nagradu kao i oni, i svjetlo kao i oni. (Kur'an, 57:19)

Svjetlo njihovo ići će ispred njih. (Kur'an, 66:8)

Uzvišeni kaže: "Ja sam vaš Gospodar" i oni Njega slijede. Pitanje nagrade za ljude ozbiljenja (**muhakkikin**) ostavljeno je Allahu, dž.š., oni nisu u mogućnosti da je traže zbog nedostatka vremena i zbog njihove prezauletosti Njime, Uzvišenim, koji je jasno njima dao do znanja da onaj "koji propusti svoj udio od Gospodara je gubitnik".

Djelo, putem kojeg se izvršavaju farzovi i sunneti, zahtijeva nadoknadu samim svojim postojanjem. Ti nemoj brinuti o ovome, jer sami pokreti tijela imaju svoje neizbježne tragove. Ne pitaj šta ti pokreti zaslužuju od nagrade sami po sebi, jer ćeš samo tračiti vrijeme. Allah, slavljem neka je, *svakoga dana nešto radi*. (Kur'an, 55:29) Tako da je "dan" jedinica vremena, a Njegov "rad" je ono što se odnosi na tebe. Zbog tebe On dovodi stvari u postojanje i sazda je, a ne zbog Sebe, jer je On iznad ličnih interesa i pristranosti i ništa se ne vrati Njemu od Njegovog stvaranja a da već ne pripada

⁸ Termin **asar** posebno označava tragove u pustinji preko kojih se nalazi put.

⁹ U svom djelu *Istalahat ul-sufijja* Ibn Arebi objašnjava termin fehvanija kao "obraćanje Istinitog pri susretu s Njim u svijetu paslika (alem ul-misal)".

Njemu. Ne postoji stvoreno a da nije znak za tebe (*fiman adalleke*), stoga se suoči s ovim pitanjem i njime se zaokupi i svakog dana budi u poslu svoga Gospodara kao što je On zaista u poslu tvom. On te nije stvorio za drugo osim da bi ga obožavao i da bi se u Njemu ozbiljio. Nemoj se zaokupljati nečim drugim osim Njime. I sve što je drugo do ti i drugo do On jeste opskrba (*rizk*) za tebe, jer tebi dolazi.

Od njih ja ne želim opskrbu niti želim da me brane, doista Allah je Opskrbitelj. (Kur'an, 51:57) Stoga, ako ti On kaže: "Uzmi!", reci: "Ti". A ako ti kaže: "Vrati!", reci: "Od Tebe Tebi". I ako On kaže tebi: "Kako to da kada ti kažem uzmi, ti kažeš Ti uzmi, ja neću uzeti?", onda reci Njemu: "Takav sam ja u svojoj zbilji. Ja ne uzimam jer je uzimanje djelanje a ja nemam djelanja. Ti si Onaj koji uzima budući da si Ti Djelatnik. Stoga Ti uzimaš za mene ono što mi Ti daješ i ne govori mi da uzmem, o Ti, Koji ne uzimaš jer putem uzimanja me zastireš od Sebe i nema uzimanja za mene jer Ti nisi moj, uzimanje nije moguće osim u postizanju nepostojanja, a to je najgora od svih bolesti. Tražim izuzeće od ovog poništavajućeg obraćanja, o Ti, Koji postižeš ali nikada nisi postignut, o Ti, Koji posjeduješ ali nikada nisi posjedovan."

Može se dogoditi da ti se predoči na nekoj od ovih postaja prava, mjerodavna poslanička vjera, koja je posebna i čista, ali i vjera koja nije prava i koja je pomiješana od strane uma i razuma. I onda si zadivljen njima, jer vidiš da je krajnji put svih ovih puteva Istiniti, neka je slavjen, u odnosu na tvoju sreću a ne u odnosu na tvoju bijedu. Stoga se zadovolji time da slijediš vjeru koja je posebna i čista, jer u njoj ima više koristi i uzvišenosti. Čak i da je drugi put uzvišen u svom prosvjetljenju, zbog postojanja prvog puta njegov oblik ipak slabi, iako može biti istinit. I možda bi se osnivač toga puta, u slučaju da je živ, sam vratio vjeri koja je posebna i čista. Jer mi vidimo da se posebna vjera uzdiže u jednom aspektu ili u više aspekata preko posebne čistoće. Zar nisu vjerski zakoni koje su zajednice, kao što je zajednica Musaova i zajednica Isaova, neka je mir na njih, slijedile u prošlosti uzeti od šerijata Muhamedovog, s.a.v.a., koji je rekao: "Da je Musa živ, ne bi činio drugo već bi mene slijedio."

Još više razloga da to tako bude jeste to što se vjerske odredbe koje se stvore preko uma zaslužuju da se odstrane i pokraj toga što mogu biti istinite iz jednog naročitog aspekta. Štaviše, znaj da je najbjeđnije od svih stvorenja ono kojem je data Knjiga a ono izgubi svoj put slijedeći svoje strasti i pored toga što u Knjigu vjeruje.

Međutim, ima jedna stvar koju bih želio pojasniti, kojoj se posvećuje malo pažnje, a moguće je da su mnogi ljudi pogriješili u vezi s time u odnosu na obim mogućnosti (*džavv-važu-l-inkān*): Biće (*vudžud*) se uspostavlja na jednu od dvije strane mogućnosti i ne postoji nešto što ga može promijeniti. Zaista Istiniti (**Hakk**), neka je slavjen, nikada ne otkrije Sebe nečemu a da se zatim od toga zastare, isto tako On ne zapiše vjeru u srcu da bi je zatim izbrisao. Ako neko kaže da mu se On zastro poslije otkrivanja, onda se, ustvari, On njemu nikada nije ni otkrio, već mu je neka svjetlost pokazana pa taj onda kaže da je ta svjetlost On (**huvva huvva**). Ne postoji trajanje za svijet u bilo kojem stanju, zato što se on mijenja, pa stoga ova osoba govori o zastoru. Isto tako, ako se ispisivanje vjere i pripisivanje znakova (*ājāt*) i dokaza (*bejjināt*) da srcu i ako se njihovo osvjedočenje uspostavi u srcu, onda se oni nikada ne odstrane. Ako se oni "odstrane" od određene osobe, onda znaj da ove stvari nisu nikada bile zapisane na ploči njegovog srca i da on nije postao ogrtač za njih, radije su one postale ogrtač za njega. Njemu su dati njihovi izrazi i mogućnost da govori o njihovim suštinama i zbiljama – takav se dar može uzeti i odstraniti. Zbog ovoga je Allah dž.š. rekao: *I kaži im vijest o onome kome smo mi znakove naše dali a koji ih je odbacio.* (Kur'an, 7:175) Riječ "odbacio" (**insalakha**) može se dovesti u vezu s čovjekom koji skida svoju odoru i sa zmijom koja odbacuje svoju kožu. Stoga se ove stvari odnose na spoljašnju odoru, kao što smo spomenuli.

Sve što on treba učiniti jeste jasno se izraziti, stoga, ako se jasno izrazi, tajni uzrok riječi se očituje, kao i njegov efekt u svojoj pojedinosti. Ne postoje uvjeti za pojedinačne riječi s obzirom na ritualno čišćenje (**abdest**) ili ličnu svjetlost ili svijest ili koncentraciju, niti postoje u odnosu na nevjerovanje ili vjerovanje, osim onoga što se dešava preko pukog proglašavanja određenih slova gdje se efekt pojavljuje čak i kada govornik nije svjestan šta govori. I ovo se dogodilo nekima od naših saputnika. Jedan od njih, kada je učio Kur'an, prošao je kroz određeni ajet i našao je njegovo djelovanje, što ga je iznenadilo, i nije znao šta je uzrok tome, stoga je usmjerio svoju pažnju ka svom učenju i vratio se ranijim ajetima i počeo je opet učiti. Kada je stigao do tog posebnog ajeta opet je na sebi posmatrao isto to djelovanje. Onda je shvatio da, kad god se prouči ovaj ajet, on nađe svoje mjesto na koje može posebno djelovati. Stoga ga je on uzeo kao "ime" i izazivao bi to posebno djelovanje (**asar**) kada je htio. Ipak, pravi ozbiljitelj (**muhakkik**) ne dozvoljava sebi da ovako bude zaveden, jer je njegov užitek u onome što on spoznaje u ajetu. Na pitanje koje je najveće ime Božije, Ebu Jezid je odgovorio: "Budi potpuno iskren i zazovi koje god Božije ime hoćeš", usmjeravajući pažnju pitaoca ka ozbiljenju koje je potrebno, a ne samo ka izgovoru. Kao što je Allah Uzvišeni rekao: **Takvima je vjerovanje (iman) On upisao u srca njihovna.** (Kur'an, 58:22)

A za srce, koje žarku ljubav osjeća, postoji spoljašnjost i unutrašnjost. Njegova unutrašnjost ne prihvata brisanje, to je jedan oblik uspostavljanja, nesputanog i neupitnog, putem ozbiljenja. Njegova spoljašnjost dopušta brisanje i ono je samo tabla brisanja i uspostavljanja. Jedna stvar može biti uspostavljena u njemu za neko određeno vrijeme, a onda **je Allah dokidao šta je htio i uspostavljao šta je htio** (Kur'an, 13:39). Da vjernik vjeruje u cijelu Knjigu, nikada ne bi zalutao, ali kada vjeruje u neke dijelove a odbija druge, on je onda nevjernik. Kao što je Allah Uzvišeni rekao: *...I govore: mi u neke vjerujemo a u neke ne vjerujemo i žele između toga nekakav stav da zauzmu. Oni su zbilja pravi nevjernici* (Kur'an, 4:150-151), i: *Oni koji ne vjeruju među sljedbenicima knjige, u vatri su džehennemskoj u kojoj će vječno ostati, oni su najgora stvorenja* (Kur'an, 98:5). U skladu s rečenim, ovo su ljudi egzoteričkog znanja (**'ilm ar-rusum**). Većina intelektualaca među filozofima i teolozima vjeruju u dio onoga što su Allahove evlije donijele od onoga što su ozbiljili u kušanjima i tajnama koje su osvjedočili i našli. Ono što je u skladu s njihovim mišljenjima i razumijevanjem, u to vjeruju, a ono što nije u skladu s njihovim mišljenjima i razumijevanjem, oni odbacuju i poriču govoreći: "Ovo je lažno jer ide protiv naših dokaza." Primjer navedenog je osoba koja nije upotpunila osnovne principe (**erkan**) a ipak zamišlja da je savršena. Zašto takva osoba ne pripiše te riječi nekome ko je vrijedan njih, da se ne obavezuje vjerovanjem u njih, onda bi zadobio plod pokoravanja (**teslim**). Ja se, tako mi Boga, mnogo bojim za one koji odbacuju ovu skupinu (tj. sufije). Rečeno je da osobi koja sjedi s ljudima istinskih spoznaja među sufijama i proturječi im u vezi s nečim što su oni spoznali u sebi samima Bog odstrani svjetlo vjerovanja iz srca.

Jedan od ljudi racionalne spekulacije, koji je imao pretenzije prema mudrosti, došao je da pita nešto jednog od ozbiljitelja (**muhakkik**). Ja sam bio prisutan zajedno s njegovim učenicima koji su tu sjedili. Ozbiljitelj je počeo govoriti o ovom pitanju, ali je racionalist rekao: "Ovo ne može biti istina za mene, dokaži mi to, možda ja griješim." Ozbiljitelj je osjetio da riječi ovog čovjeka dolaze od njegove umišljenosti (**vāhijjah**) i onda je zašutio kako ne bi nastupili rasprava i neprijateljstvo. Jer oni, neka je Božije zadovoljstvo na njih, ne govore o nečemu kada postoji mogućnost lošeg ponašanja i gubljenja blagoslova (**bereketa**). Božiji Poslanik, s.a.v.a., dok su se njegovi ashabi raspravljali, rekao je: "U mom prisustvu rasprava nije poželjna." Također, on, s.a.v.a., je rekao: "Bio mi je pokazan Lejletul-kadr, ali kada su se onda dva čovjeka počela međusobno vrijeđati, ona je uzdignuta."

Put otkrovenja i osvjedočenja ne dozvoljava argumentaciju i pobijanje onih koji govore o njemu.¹⁰ Onaj koji se spori biva lišen blagoslova, dok je čovjek posvećen Biću blagoslovljen onim što je primio.

Jedan od učenika ovoga šejha ustao je i obratio se ovom racionalistu: “Ono što je naš učitelj objašnjavao sasvim je jasno i istinito, čak i ako ja sam nisam u stanju da to objasnim.” A racionalist je odgovorio: “Lijepo riječi, lijepo odabrane od strane šejha, razum ih je odmah prihvatio. Međutim, ako ih ispitajte racionalno i ako ih budete utvrđivali s postojećim dokazima, one će iščeznuti i više neće postojati jer su sasvim lažne, kao što je i pitanje koje je šejh izložio maloprije.”

Šejh nije više ništa rekao u vezi s time, budući da racionalist nije razumio ono što je on formulirao i ono što je njegov jezik izrazio. Ovo je bio znak ozbiljitelju (**muḥakkik**) onoga što je u duši racionalista. Vidio je da je prikladnije da se uzdrži od daljnjeg govora s njim o sličnim pitanjima.

Stoga, znaj da vjera koja je učvršćena dobrim djelima boravi u Ruci Njegove Svete Prisutnosti. Dok boravi u toj prisutnosti, čovjek će vidjeti ključanje rijeka znanja, mudrosti i tajni. Ovo ključanje zbiva se između Prstiju te prisutnosti. On će vidjeti šta ta Ruka posjeduje za ljude muhammedanske povezanosti (**ta'allukat**), a duh onoga što boravi u ovoj prisutnosti hranjen je njome. To je jedno od četiri prisustva koja učestvuju u ovoj Svetoj postaji: prvo je prisustvo proživljenja (**ikama**), drugo je prisustvo Svjetlosti (**nur**), treće je prisustvo intelekta (**akl**) i četvrto je prisustvo čovjeka (**insan**).

Prisustvo čovjeka je najpotpunije u smislu Bića. A što se tiče prisustva proživljenja, ako rob stigne do njega, on će piti s rijeke postojanosti (**dajmumijja**). Rezultat ove postaje u ovoj prisutnosti jeste strah od Gospodara i božansko zadovoljstvo, jer bogobojaznost otvara prisustvo drugačije od ovoga, što ćemo opisati u nekim poglavljima **Futuhatu-I-Mekkije**. Slično tome, o strahu od **Onstva (huvvijjah)** bit će govora u nekim poglavljima **Futuhata**, te se stoga na ovom mjestu nećemo upuštati u daljnje rasprave. Boravište o kome smo govorili u ovoj knjizi je boravište “iščeznuća” (**fena**) i “uzdizanja sunaca” i posjeduje stupanj ihsana po kojem te On vidi, ne onaj po kojem ti Njega vidiš. Džibril, a.s., upitao je Poslanika, s.a.v.a.: “Šta je ihsan?” On je odgovorio: “Da obožavaš Boga kao da Ga vidiš.” Ovim je Poslanik ukazao ljudima aluzije (**išarat**) da “ako ti nisi, onda Njega vidiš” (*fa in lam takun tarāhu*)¹¹. Drugim riječima rečeno: Gledanje Njega ne događa se osim preko tvog utrnuća od samog sebe. Uspostavljeno je da slovo elif u riječi *tarāhu* stoji radi Njegovog očitovanja, zbog toga što gledanje ovisi o njemu (očitovanju). Da ga je On odstranio i rekao **tar'hu**, gledanje se ne bi dogodilo zbog toga što zamjenica **ha** u riječi *tarāhu* označava onoga koji je odsutan, a odsutni se ne može vidjeti. A da je elif bio uklonjen, onda bi se On vidio bez gledanja, što nije moguće. Eto stoga je elif spomenut. A što se tiče mudrosti zadržavanja zamjenice **ha**, značenje koje daje su riječi “ako ti nisi, vidiš Njega” i upućuje na činjenicu da dok vidiš preko postojanja elifa, ti ne kažeš “ja sam obuhvatio”, jer On, Najuzvišeniji, previše je Veličanstven i Uzvišen da bi bio obuhvaćen i takvo što nije moguće. A mudrost postojanja **ha** postoji kao zamjenica za ono što je odsutno od tebe tokom gledanja u stvarnost Istinitog (*hakikatu-I-hakk*), koja djeluje kao svjedok tebi za nemogućnost obuhvatanja (Njega). A Allah, dž.š., je Uputitelj (**Mursid**). Nema Gospodara osim Njega. Ovdje je kraj onoga što mi je On odredio da izložim u ovom boravištu. Neka je hvala Allahu, dž.š., i neka salavati Njegovi budu na našeg predvodnika Muhammeda, na njegovu porodicu i odabrane ashabe!

¹⁰ Drugim riječima, sama zbilja puta takva je da ne dopušta argumentaciju na racionalnoj osnovi.

¹¹ Potpuni odgovor Džibrila, a.s., na ovo pitanje glasi: “Da obožavaš Boga kao da ga vidiš, jer ako ti Njega ne vidiš, On tebe vidi.” Šejh ul-Ekber ovdje tumači riječi *fa in lam takun tarāhu*, koje se najčešće razumijevaju i prevode kao “jer ako ti Njega ne vidiš”, jezikom aluzije (**išarat**), dolazeći do veoma važnog značenja koje baca drugačije svjetlo na ovaj hadis.